અધ્યાય ૨૨
અપમૃત્યુ-નિવારણ

શ્રી ગણેશાય નમ: । શ્રી સરસ્વત્યૈ નમ: । શ્રી ગુરુભ્યો નમ: ।
શ્રી કુલદેવતાયૈ નમ: । શ્રી સીતારામચંદ્રાભ્યાં નમ: ।
શ્રી સદ્‌ગુરુસાઈનાથાય નમ: ।

ઉપોદ્‌ઘાત : સાઈબાબાનું ધ્યાન કેમ ધરશો ? સર્વ શકિતમંત ઈશ્વરનું સ્વરૂપ-સ્વભાવ જાણવા કોઈ શકિતમંત નથી. વેદો તેમજ સહસ્રમુખી શેષ પણ તેનું વર્ણન કરવા સમર્થ નથી. છતાં ભકતો ભગવાનનું સ્વરૂપ જાણ્યા વિના કે તેનું દર્શન કર્યા વિના રહી શકતા નથી. કેમ કે તેમના આનંદનું સાધન જ પ્રભુચરણ છે. પ્રભુચરણના ધ્યાન સિવાય જીવનના અંતિમ શ્રેષ્ઠ લક્ષ્યની પ્રાપ્તિ થતી નથી એ વસ્તુ ભકતો બરાબર સમજે છે. તેથી પ્રભુભજનનો સરળ માર્ગ હું અહીં વર્ણવું છું.

દરેક માસમાં જેમ અંધારિયાની તિથિઓ આગળ ચાલે છે તેમ તેમ ચંદ્રમા નાનો થતો જાય છે. છેવટે અમાસની રાત્રે ચંદ્રમા બિલકુલ દેખાતો નથી. તેથી શુકલપક્ષના આરંભના બીજના ચંદ્રનું દર્શન કરવા લોકો બહુ આતુર બને છે. પડવાના રોજ ચંદ્ર દેખાતો નથી. પણ બીજની સાંજે તે બરાબર દેખાય છે, પણ આકાશમાં તે કયે સ્થળે છે તે જોનાર માણસ, નિશાની ખાતર કોઈ વૃક્ષની બે ડાળીની મધ્યમાં નજર કેન્દ્રિત કરવા પોતાના મિત્રોને કહે છે. ત્યારે એ સ્થળે જોતાં બીજના ચંદ્રની નાની રેખા તેમની દષ્ટિએ પડે છે અને તેમને આનંદ થાય છે. શ્રી બાબાના તેજ-પ્રકાશનાં દર્શન કરવા સારુ આપણે પણ આ યુકિત અનુસરશું. બાબાની બેસણી જુઓ, કેવી સુંદર છે ? પલાંઠી વાળીને બેઠા છે. જમણો પગ ડાબા ઘુંટણ પર રાખ્યો છે. આમ બેસીને બાબા એવું સૂચવતા લાગે છે કે જો તમે મારા તેજનાં દર્શન કરવા ઇચ્છતા હોવ તો અહંત્વ તજીને નમ્ર બનો અને મારી મધ્યમા તથા તર્જનીની વચ્ચે દેખાતા મારા અંગૂઠાનું ધ્યાન ધરજો. ભકિતનું સૌથી સરળ સાધન જ તે છે.

હવે ક્ષણવાર આપણે બાબાનું જીવન તપાસીએ : શિરડીમાં બાબાનો વાસ હતો. તેથી જ તે યાત્રાધામ બન્યું છે. દેશના વિવિધ લોકો અહીં આવે છે તથા રંકથી રાય સુધીના દરેક વર્ગના માણસો થોડો વધુ લાભ એક કે બીજે રૂપે પામે છે. શ્રી સાઈબાબાનાં નિરવધિ પ્રેમ, અજબ જ્ઞાન તથા સહજ વ્યાપકતાનું વર્ણન કરવા કોણ સમર્થ છે ? બાબાનાં આ પ્રેમ-જ્ઞાન-સર્વવ્યાપકતાનો અનુભવ પામનારાને ધન્ય છે ! કોઈ વાર બાબા દીર્ઘકાળ સુધી મૌન સેવતા હતા, જે બ્રહ્મ પરનું તેમનું એક રીતે મૂંગું વ્યાખ્યાન જ હતું. કોઈ વાર બાબા ભક્તોની મધ્યમાં સચ્ચિદાનંદસ્વરૂપે બેસતા હતા. કોઈ વાર બાબા જાતે રૂપકમાં વાર્તા કહેતા; તો કોઈ વાર મર્માળી હાસ્યજનક કથા કહેતા. કોઈ વાર તદ્દન સ્પષ્ટ કહેતા; તો કોઈ વાર લાંબું વિવેચન કરતા હતા. અને ઘણી વાર તો સાવ સાદી વાતો જ કહેતા હતા. આમ દરેક આવનારની લાયકાત અને જરૂરિયાત મુજબ બાબા તેમને બોધ દેતા હતા. બાબાનું જીવન જ અગાધ હતું. મન, બુદ્ધિ કે વાણીથી પર હતું. તેમના ગુણદર્શનની, તેમની જોડેના સંવાદની, તેમની લીલાના શ્રવણની ઉત્કંઠા તૃપ્ત જ થતી નહોતી. હજુ પણ અમને આનંદના ઊભરા આવે છે. વર્ષાના ઝાપટામાં પડેલાં જળબિંદુઓ કદાચ ગણી શકાય ખરાં પણ બાબાની લીલા કોણ માપી શકે તેમ છે ? બાબા ભક્તો પર આવી પડનાર આફત અગાઉથી જાણતા હતા અને તેને સમયસર કેમ બચાવતા હતા તે લીલાનું વર્ણન હવે સાંભળો.

બાળાસાહેબ મિરીકર : સરદાર કાકાસાહેબ મિરીકરના પુત્ર બાળાસાહેબ મિરીકર કોપરગામના મામલતદાર હતા. તે પોતાની ડિસ્ટ્રિક્ટમાં ચીતળી જતા હતા; માર્ગમાં સાઈબાબાનું દર્શન કરવા તે શિરડી આવ્યા. મસીદમાં આવી બાબાને સાષ્ટાંગ પ્રણામ કરી દર્શન કરીને બેઠા. પછી તબિયતની અને એવી બીજી સામાન્ય વાતો શરૂ થઈ. એવામાં બાબાએ મિરીકરને પૂછ્યું,: 'તું દ્વારકામાઈને ઓળખે છે ?' બાળાસાહેબ કશું સમજ્યા નહિ. તેથી શાંત રહ્યા. પણ બાબાએ બોલવાનું ચાલુ રાખ્યું : ''તું જ્યાં બેઠો છે તે દ્વારકામાઈ છે. તેના

ખોળામાં બેસનારનાં ચિંતાભય તે નિવારે છે. આ મસીદમાઈ બહુ દયાળુ છે. ભોળા ભક્તોની એ માતા છે. તેમને સંકટમાંથી ઉગારે છે. તેના ખોળામાં એક વાર પણ બેસનારનાં સર્વ સંકટ ટળી જાય છે. તેનો આશ્રય પકડનારા સુખી થાય છે.'' એટલું બોલી બાબાએ તેને ઉદી આપી તથા તેના માથા પર પોતાનો વરદ હસ્ત મૂક્યો. પછી બાળાસાહેબને ઊઠતા જોઈ, વળી જમણા હાથની કોણી પાસે ડાબો હાથ લાવી સર્પના ફેણ માફક હલાવતાં બાબા બોલ્યા, ''તું લંબા બાબા (અર્થાત્ સર્પ) ને ઓળખે છે ? એ તો મહા ભયંકર છે. પણ આ દ્વારકામાઈના બાળકને તે શું કરવાનો હતો ? જેનું રક્ષણ દ્વારકામાઈ જાતે કરે છે તેને એ લંબુસ બાપડો શું કરવાનો હતો ?''

આમ બાબાએ કહેલાં વચનનો અર્થ અગર તેમાં કરેલો મિરીકરનો નિર્દેશ એ વખતે ત્યાં બેઠેલા કોઈ સમજી શક્યા નહિ અને તેનો ખુલાસો પૂછવાની પણ કોઈની હિંમત ચાલી નહિ. એ પછી બાળાસાહેબ બાબાને પ્રણામ કરીને ઊઠ્યા અને શામા જોડે મસીદમાંથી બહાર આવ્યા. પણ બાબાએ શામાને બોલાવી બાળાસાહેબ જોડે ચીતળી જવાની આજ્ઞા કરી. ''બાબાની આજ્ઞા થવાથી હું પણ તમારા જોડે ચીતળી આવું છું.'' એમ શામાએ બાળાસાહેબને કહ્યું ત્યારે બાળાસાહેબે જણાવ્યું, ''ત્યાં તમને અગવડ પડશે. તેથી સાથે આવવાની કંઈ જરૂર નથી.'' એથી શામાએ જઈને બાબાને વાત કરી ત્યારે બાબા બોલ્યા, ''તો તે ભલે એકલો જતો. આપણે તો કલ્યાણ જ ઇચ્છીએ છીએ. બનવાનું હશે તે અવશ્ય બનશે.''

દરમ્યાન બાળાસાહેબે પુનઃ મનમાં વિચાર કર્યો અને શામાને બોલાવી પોતાની જોડે ચીતળી આવવા માટે વિનંતી કરી. શામા બાબાની રજા લઈ બાળાસાહેબ જોડે ટાંગામાં ચીતળી જવા ઉપડ્યા. રાત્રે નવ વાગે તે ચીતળી પહોંચ્યા અને મારુતિના મંદિરમાં ઉતારો કર્યો. કચેરીના માણસો કોઈ આવ્યા નહોતા. તેથી શાંતિથી વાતો કરતા તે મંદિરના ઓરડામાં બેઠા. બાળાસાહેબ શેતરંજી પર બેસી છાપું વાંચતા હતા. તેમના ધોતિયાનો છેડો કેડ પાસે પહોળો

પડ્યો હતો. તેના ઉપર એક સાપ આવીને બેઠો તે કોઈએ જોયો નહોતો. પણ જ્યારે તે સરસર અવાજ કરીને ચાલવા લાગ્યો ત્યારે પટાવાળાએ અવાજ સાંભળ્યો. ફાનસ લાવી જેવું જોયું તેવો જ તેણે સાપને દીઠો. તેથી તેણે બૂમ પાડી, ''સાપ, સાપ.'' બાળાસાહેબ ડરથી ધ્રુજવા લાગ્યા. શામાને આશ્ચર્ય થયું અને ઊઠીને બિલકુલ અવાજ કર્યા વિના ચાલીને હાથમાં ધોકો તથા લાકડી લીધી. સર્પ કેડ પરથી નીચે ઉતર્યો અને બાળાસાહેબને છોડીને ચાલવા લાગ્યો. પેલા બંને જણે લાકડી તથા ધોકાથી તેને પૂરો કર્યો. આમ આ સંકટની આગાહી બાબાએ અગાઉથી કરી હતી અને તે સંકટ આ રીતે ટળ્યું હતું.

બાપુસાહેબ બુટી : બાપુસાહેબ બુટી શિરડી આવેલા ત્યારે એક દહાડો નાનાસાહેબ ડેંગળે નામે એક મોટા જોશીએ કહેલું: ''આજનો દહાડો તમારે માટે ખરાબ છે. તમારા દેહ પર ઘાત છે.'' તેથી બાપુસાહેબ ચિંતામાં પડ્યા. નિયમ મુજબ બધા જોડે તે મસીદમાં ગયા ત્યારે બાબાએ તેને કહ્યું: ''આ નાના શું કહે છે ? તારી ઘાતનું તેણે ભાવી ભાખ્યું છે એમ ? પણ તું ડરીશ મા; તેને કહેજે કે ઘાત કેમ આવે છે તે જોશું.'' એ સાંજે બુટી જાજરૂ ગયા ત્યાં એક મોટો સાપ દીઠો. તેના ચાકરે સાપ જોતાં તેને મારવા માટે પાણાનો ટુકડો લીધો પણ બુટીએ તેને લાકડી લાવવા મોકલ્યો. પણ લાકડી આવતાં પહેલાં તો સાપ ચાલ્યો ગયો ને અલોપ થયો. બાબાનાં નિર્ભયતાનાં વચન સંભારી બાપુસાહેબ આનંદ પામ્યા.

અમીર શક્કર : આ અમીર શક્કર કોપરગાંવ તાલુકાના કોરલે ગામનો એક ખાટકી હતો. બાંદ્રામાં તે દલાલી કરતો અને જાણીતો હતો. એક વાર તે સંધિવામાં સપડાયો ને પીડા ઊપડી. ત્યારે તેને અલ્લા સાંભર્યા. કામધંધો છોડી શિરડી આવીને દર્દ મટાડવા તેણે બાબાને પ્રાર્થના કરી. બાબાએ તેને ચાવડીમાં રાખ્યો. પણ આવા દર્દીને રહેવાયોગ્ય એ સ્થળ નહોતું. ત્યાં ભેજ રહેતો. અમીર શક્કરને શિરડીમાં બીજે સ્થળે અગર તેના પોતાના ગામમાં ઠીક પડત પણ બાબાનાં વચન અફર ઔષધરૂપ ગણાતાં હતાં. બાબા તેને મસીદમાં પેસવા દેતા

નહોતા, પણ ચાવડીમાં જ રાખતા હતા; જ્યાં તેને ઘણો ફાયદો થયો. નિત્ય સવાર-સાંજ બાબા ચાવડી પાસેથી નીકળતા હતા તથા એકાંતરા સરઘસાકારે જઈ બાબા ચાવડીમાં સૂઈ રહેતા. તેથી અમીરને બાબાના સત્સંગનો લાભ સહજ મળતો હતો. અમીર નવ માસ સુધી અહીં રહ્યો. પણ પછી ગમે તે કારણે તેને એ સ્થળનો અગણમો આવ્યો. તેથી એક રાત્રે છાનોમાનો ભાગીને તે કોપરગાંવ જતો રહ્યો અને ત્યાં જઈ ધર્મશાળામાં ઉતર્યો. ધર્મશાળામાં મૃત્યુના બિછાને પડેલા એક વૃદ્ધ ફકીર તેને મળ્યા. તેણે અમીર પાસે પીવાનું પાણી માગ્યું જે તેણે લાવી આપ્યું. પણ જેવું તેણે પાણી પીધું તેવા જ તેના પ્રાણ છૂટી ગયા. એથી અમીર મૂંઝાણો. તેને લાગ્યું કે જો હું પોલીસને જઈને ખબર આપીશ તો આના મૃત્યુનો જવાબદાર મને ગણશે અને હું ઉપાધિમાં મૂકાઈ જઈશ. વળી બાબાની રજા વિના પોતે શિરડી છોડ્યું હતું તેથી પણ તેને પસ્તાવો થવા લાગ્યો અને મનમાં બાબાની ક્ષમા માગી પાછો શિરડી જવા સંકલ્પ કર્યો. એ જ રાત્રે દોડતો તે શિરડી આવ્યો. આખે રસ્તે બાબાનું નામ જપતો સૂર્યોદય થતાં તે શિરડી પહોંચ્યો અને ચિંતામુક્ત બન્યો. પછી તો બાબાની આજ્ઞા મુજબ તેણે ચાવડીમાં જ રહેવા માંડ્યું અને તે સાજો થઈ ગયો. એક વાર ચાવડીમાં બાબા સૂતેલા ત્યારે મધ્ય રાત્રે બાબાએ તેને બૂમ મારી,: ''અરે અબ્દુલ, કોઈ સેતાન જીવ મારી પથારી જોડે અથડાય છે.'' અબ્દુલે ફાનસ લઈને જોયું પણ બાબાની પથારી પાસે કશું નહોતું. આખા ઓરડામાં બધે તપાસ કરવા બાબાએ તેને હુકમ કર્યો અને પોતે પેલો સટકો પછાડવા લાગ્યા. આ લીલા જોઈ અમીરને થયું કે અહીં સર્પ ભરાયાનો બાબાને વહેમ છે. પણ દીર્ઘકાળ બાબા જોડે રહ્યા છતાં તેમની લીલાના અર્થની તેને કશી ખબર નહોતી. અમીરના ઉશીકા પાસે બાબાએ કંઈક સળવળતું જોયું અને દીવો લઈને ત્યાં જોવા અબ્દુલને આજ્ઞા કરી. તેણે ફાનસ લઈને ત્યાં જોતાં ગૂંચળું વળીને બેઠેલો ઊંચી-નીચી ફેણ કરતો એક નાગ દીઠો. અમીરે સાપને તરત જ પૂરો કર્યો. આમ વેળાસર ચેતવીને બાબાએ અમીર શક્કરને બચાવી લીધો હતો.

હેમાડપંત, વીંછી તથા સાપ : *૧) બાબાની સલાહથી કાકાસાહેબ દીક્ષિત નિત્ય એકનાથ મહારાજના બે ગ્રંથ ૧) ભાગવત તથા ૨) ભાવાર્થરામાયણ વાંચતા હતા. તેના વાચનના શ્રવણનો લાભ મને પણ મળતો હતો. એક વાર સીતા માતાજીની સૂચના મુજબ શ્રીરામની મહત્તાની પરીક્ષા હનુમાનજીએ કરી હતી તે રામાયણનો પ્રસંગ સાંભળીને સર્વ શ્રોતાજન દિગ્મૂઢ બની ગયા. તેમાં હું પણ હતો. એવામાં ત્યાં એક મોટો વીંછી આવી ચડ્યો; તે ક્યાંથી આવ્યો તેની કોઈને ખબર નહોતી. મારા ઉપરણા પર જમણે ખભે તે આવીને બેઠો. પ્રથમ તો તેની કોઈને ખબર પડી નહિ. પણ ભગવાનની કથા શ્રવણ કરનારનું રક્ષણ ભગવાન પોતે જ કરે છે. મારા જમણા ખભા પર મારી નજર ગઈ અને મેં વીંછીને જોયો. તે મુદ્દલ હાલતો-ચાલતો નહોતો. પણ જાણે એ પણ કથા સાંભળતો હોય એમ લાગતું. પ્રભુકૃપાથી કશી જ ગડબડ વિના મારા ધોતિયાના બે છેડાની ગડી વાળી તેની વચ્ચે મેં એ વીંછીને પકડી લીધો અને હું ઉપાડીને તેને વાડાની બહાર નાખી આવ્યો. ૨) એક બીજે પ્રસંગે અંધારું થયા પછી કેટલાક ભાઈઓ કાકાસાહેબના વાડાના ઉપલે મજલે બેઠા હતા. એવામાં બારીના ચોકઠાના કાણામાંથી એક સાપ આવ્યો અને ગૂંચળું વળીને બેઠો. તેના પર દીવો ધરતાં પ્રથમ તો તે અંજાઈ ગયો છતાં શાંત બેસી રહ્યો. તે માત્ર માથું ઊંચું-નીચું કરવા લાગ્યો. પછી તો ઘણા જણ ડંડૂકા ને લાકડીઓ લઈને દોડી આવ્યા. પણ તે એવા ઠેકાણે બેઠો હતો કે તેને એક પણ ઘા વાગ્યો નહિ અને બધાના બૂમબરાડા સાંભળી જેવો આવ્યો હતો તે જ કાણામાંથી ઝડપથી તે બહાર સરકી ગયો ત્યારે બધાને નિરાંત થઈ.*

બાબાનો મત : *આ વખતે મુક્તારામ નામે એક ભક્તે કહ્યું કે સારું થયું કે એ બાપડો જીવ બચી ગયો. એ સાંભળી મેં તેનો વિરોધ કર્યો ને કહ્યું: ''સાપને તો મારવો જ જોઈએ.'' આ વાત પર ગરમાગરમ ચર્ચા ચાલી. મુક્તારામ જોડે બીજા કેટલાક પણ કહેતા હતા કે સાપ કે એવા કોઈ જીવને મારી ન નાંખવા જોઈએ. ત્યારે હું અને મારા જેવા બીજા કહેવા લાગ્યા કે તેને*

મારી જ નાંખવા જોઈએ. છેવટે આ વાતનો કોઈ નિર્ણય થયો નહિ. એથી બીજે દહાડે આ પ્રશ્ન બાબાને પૂછવામાં આવ્યો ત્યારે બાબા નક્કી મત આપતાં બોલ્યા-સર્વ પ્રાણીઓમાં ઈશ્વરનો વાસ છે. પછી ભલે તે સાપ હોય કે વીંછી. ઈશ્વર જ સમગ્ર જગતનો ચાલક છે. તેની જ આજ્ઞા સર્વ પ્રાણીઓને સર્પ તેમજ વીંછીને પણ પાળવી પડે છે. પ્રભુની ઇચ્છા વિના તેઓ કોઈને કશી ઈજા કરી શકતા નથી. સમગ્ર જગતને ઈશ્વરનો જ આધાર છે. કોઈ સ્વતંત્ર નથી. માટે આપણે બધાં પ્રાણીઓ પર દયા રાખવી. તેની જોડે લડવાનાં કે તેને મારી નાંખવાનાં સાહસ છોડી દઈને શાન્તિ ધરવી જોઈએ. ઈશ્વર જ સર્વનો રક્ષણહાર છે.''

સ્વસ્તિ શ્રી સંતસજ્જનપ્રેરિતે ભક્ત હેમાડપંત વિરચિતે
શ્રી સાઈસમર્થ સચ્ચરિત્રે 'અપમૃત્યુ નિવારણ'
નામ બાવીસમો અધ્યાયઃ સંપૂર્ણ ।
શ્રી સદ્ગુરુ સાઈનાથાર્પણમસ્તુ । શુભં ભવતુ ।